

Työryhmän muistio 5.2.2009

TURVETUOTANTOALUEEN LUPAHAKEMUKSEN LUONTOSELVITYKSET

Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 2009

Esipuhe

Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus hoitaa turvetuotannon ympäristö- ja luonnonsuojeluun liittyviä kansallisia koordinointi- ja asiantuntijatehtäviä ympäristöministeriön määräyksestä. Koordinointitehtäviä tukemaan ympäristöministeriö on asettanut yhteistyöryhmän, joka puolestaan valitsi työryhmän laatimaan ohjeistusta turvetuotannon luontoselvitysten tekoon.

Työryhmään kuuluivat ylitarkastaja Kirsi Kalliokoski (pj.) Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksesta, biologi Maarit Vainio Kainuun ympäristökeskuksesta, ympäristöneuvos Antti Ylitalo Itä-Suomen ympäristölupavirastosta, johtaja Kari Kainua Pöyry Environment Oy:stä, ympäristöpäällikkö Tarja Väyrynen Turveruukki Oy:stä sekä metsänhoitaja Reijo Kilpeläinen Vapo Oy:stä.

Pohjatyön muistioon on tehnyt ylitarkastaja Tuukka Pahtamaa Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksesta. Asiantuntijoina ovat toimineet myös luonnonsuojelupäällikkö Eero Kaakinen Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksesta sekä vanhempi suunnittelija Sari Ylitulkkila Pöyry Environment Oy:stä.

Tämän muistion tarkoituksena on yhdenmukaistaa ja selventää menettelytapoja ja tarvittavien selvitysten sisältövaatimuksia turvetuotannon lupahakemusten luontoselvityksissä. Tärkeä osa on myös eri lajien ja luontotyyppien suojelutasotermistön sisällön selostaminen. Muistion tarkoitus on ohjeistaa hyvin käytäntöihin luontoselvitysten laatimisessa.

Turvetuotannon ympäristön- ja luonnonsuojelun yhteistyöryhmä on 5.2.2009 kokouksessaan käsitellyt työryhmän muistion ja suosittelee sen käyttöönottamista.

Kannen kuva: Saana Meski, Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus.

Sisällysluettelo

Johdanto	4
Luontoselvityksen valmistelu ja maastotyöt.....	5
1. Suoyhdistymän määrittäminen ja kuvaus	6
2. Kasvillisuuskartoitus.....	7
3. Linnustoselvitykset	7
4. Muut eläimistöselvitykset.....	7
5. Vesitalousluvan edellyttämät selvitykset.....	8
Selvityksen sisältö.....	9
1. Aineisto ja menetelmät	9
2. Alueen yleiskuvaus	10
3. Suojelualueet ja aluevaraukset	10
4. Luontotyytit	11
4.1 Luonnonsuojelulain mukaiset luontotyytit	11
4.2 Vesilain mukaiset luontotyytit	11
4.3 Metsälain mukaiset luontotyytit.....	11
4.4 Uhanalaiset luontotyytit.....	11
5. Lajit.....	12
5.1 Luontodirektiivin tiukkaa suojelua vaativat lajit	12
5.2 Erityisesti suojeltavat lajit	13
5.3 Rauhoitetut lajit.....	13
5.4 Uhanalaiset lajit.....	13
5.5 Silmälläpidettävät ja alueellisesti uhanalaiset lajit	14
5.6 Suomen vastuulajit.....	14
6. Johtopäätökset	14
Luontoselvityksen huomioon ottaminen lupahakemuksessa.....	15
1. Luontoselvityksen tulokset	15
2. Natura-arvioinnin tarve.....	15
3. Esimerkkejä haitallisten vaikutusten estämisestä ja vähentämisestä	16
4. Luonnonsuojelulain lajirauhoitussäännöksistä poikkeaminen	16
Liitteet	17
1. Lisätietoja ja määrittämissopaita.....	17
2. Turvetuotannon suunnittelussa ja vaikutusarvioinnissa merkille pantavia kasvilajeja	21
3. Esimerkkejä lajeista ja luontotyyteistä, joita voi esiintyä turvetuotantoon suunnitellulla suoalueella.....	22
4. Esimerkki luontoselvityksen kasvillisuuskuviointista	25

Johdanto

Turvetuottajan tulee olla selvillä toimintansa ympäristövaikutuksista, jotka selvitetään turvetuotannon lupahakemuksessa. Näistä vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen (luontovaikutukset) ovat yksi tärkeä osa.

Ympäristölupa voidaan myöntää, jos toiminta täyttää ympäristönsuojelulain, vesilain ja jätelain vaatimukset. Lisäksi ympäristönsuojelulain (YSL) 41 §:n mukaan lupa-asiaa ratkaistaessa on noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa (LSL) ja sen nojalla säädetään.

Tässä muistiossa luontoselvityksellä tarkoitetaan niitä turvetuotantohankkeen lupahakemuksen liitettäviä selvityksiä suunnitellun tuotantoalueen ja sen vaikutusalueen luontotaloudellisesta nykytilasta, jotka ovat tarpeen hakemuksen käsittelyssä. Selvityksiin kuuluvat kuvaukset suotyypeistä, niiden muuttuma-asteesta sekä maastoinventointeihin perustuvat tiedot kasvillisuudesta ja eläimistöä. Selvitysalue kattaa turvetuotantoalueen ja sen kuivatusvaikutusalueen sekä tapauskohtaisesti lisäksi myös melu- ja pölyvaikutusalueella olevat häiriintyvät luontokohteet. Luontotyyppi- ja lajisuojelusäädöksistä johtuvat erityiskysymykset on selvitettävä.

Hankkeen vesistövaikutusalueen veden laadun sekä kalaston ja muun vesieliöstön selvittäminen eivät kuulu tässä muistiossa tarkoitettuihin luontoselvityksiin.

Luontoselvitys on luontovaikutusten arvioinnin pohja. Oikein suunnattu ja tehty luontoselvitys palvelee kaikkia turvetuotannon lupaprosessiin osallistujia. Se myös säästää aikaa ja rahaa, kun selvityksessä on kaikki oleellinen tieto eikä hakemusta tarvitse tältä osin täydentää.

Pelkkä luontoselvitys ei ole riittävä, ellei sen tuloksia tulkita ja hankkeen luontovaikutuksia arvioida lupahakemuksessa. Hakemussuunnitelmassa arvioidaan luontoselvityksen perusteella tuotannon vaikutukset suunnitellulla tuotantoalueella ja sen ympäristössä sijaitseviin luonnonsuojelun ja luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeisiin kohteisiin. Hakemuksessa tuodaan esille, millä tavalla mahdollisesti alueella tavatut ja arvokkaaksi todetut luontoarvot otetaan turvetuotannossa huomioon: esimerkiksi mitkä alueet jätetään tuotantotoiminnan ulkopuolelle, ja millä muilla keinoilla haitallisia vaikutuksia ehkäistään tai vähennetään.

Valtioneuvosto on tarkistanut 30.11.2000 maankäyttö- ja rakennuslain mukaan annetut valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet 13.11.2008. Päätöksen mukaan maakuntakaavoituksessa on otettava huomioon turvetuotantoon soveltuvat suot ja sovitettava yhteen tuotanto- ja suojelutarpeet. Turpeenottoalueiksi varataan jo ojitettuja tai muuten luonnontilaltaan merkittävästi muuttuneita soita ja käytöstä poistettuja suopeltoja. Turpeenoton vaikutuksia on tarkasteltava valuma-alueittain ja otettava huomioon erityisesti suoluonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja muiden ympäristönäkökohtien sekä taloudellisuuden asettamat vaatimukset.

Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006 vesiensuojelun suuntaviivoista vuoteen 2015 määrittelee vesiensuojelulle valtakunnalliset tarpeet ja tavoitteet. Päätöksessä esitetään toimia vesien hyvän tilan saavuttamiseksi ja tilan heikkenemisen estämiseksi. Tavoitteena on vähentää rehevöitymistä aiheuttavaa kuormitusta, vähentää haitallisista aineista johtuvia riskejä, suojella pohjavesiä ja vesiluonnon monimuotoisuutta sekä kunnostaa vesiä. Turvetuotannosta periaatepäätöksessä on mm. maininta, että turvetuotannon sijoittumista suunnataan tuotannossa oleville tai jo ojitetuille alueille välttämällä alueiden sijoittumista vesistön tai suojelualan välittömään läheisyyteen.

Tämän muistion tarkoituksena on yhdenmukaistaa ja selventää menettelytapoja ja tarvittavien selvitysten sisältövaatimuksia turvetuotannon ympäristölupahakemusten luontoselvityksissä. Tärkeä osa on myös eri lajien ja luontotyyppien suojelutasotermistön sisällön selostaminen. Muistio on tarkoitettu konsulttien, turvetuottajien sekä lupa- ja valvontaviranomaisten käyttöön.

Tässä muistiossa esitetään, mitä uusien turvetuotantohankkeiden sekä olemassa olevien hankkeiden lisäalueiden luontoselvitysten laatimisessa tulee ottaa huomioon. Muistiossa käsitellään lisäksi Natura-arvioinnin tarveharkintaa sekä menettelyä siinä tapauksessa, että hankkeessa päädytään hakemaan poikkeamislupaa luonnonsuojelulain lajirauhoitus-säännöksistä. Muistiossa ei kuvata Natura-arviointimenettelyä. Muistion liitteenä on tietoja luontotyypeistä ja lajeista, joihin tulee erityisesti kiinnittää huomiota turvetuotantoalueiden luontoselvitysten yhteydessä.

Laajuudeltaan yli 150 ha:n hankkeissa sovelletaan lakia ympäristövaikutusten arvioinnista (YVA). Tässä muistiossa ei kuvata kyseisen lain mukaista menettelyä. Myöskään varsinaisia tutkimus- ja inventointimenetelmiä ei esitellä, koska niitä on kuvattu muun muassa julkaisussa "Turvetuotannon ympäristövaikutusten arviointi – ohjeita turvetuotannon luonto- ja naapuruussuhdevaikutusten arvioimiseksi". Julkaisu on Turveteollisuusliiton vuonna 2002 päivittämä versio, joka löytyy pdf-versiona osoitteessa <http://www.turveteollisuusliitto.fi> -> ohjeita. Kattava opas kirjallisuusviitteineen on myös "Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi kaavoituksessa, YVA -menettelyssä ja Natura-arvioinnissa" (Söderman 2003).

Luontoselvityksen valmistelu ja maastotyöt

Suunnitellun turvetuotantohankkeen koko ja hankealueen luonnontila vaikuttavat luontoselvitysten laajuuteen. Hankealueen suoekosysteemin ekologinen ja hydrologinen kokonaisuus on otettava huomioon. Jos hankkeen vaikutuspiirissä on suojelualueita tai lajistoltaan muita monimuotoisuuden kannalta arvokkaita alueita, tulee niihin kiinnittää erityistä huomiota (ks. Selvityksen sisältö, kohdat 3-5). Luonnontilaisilla alueilla tarvitaan seikkaperäisempiä selvityksiä kuin ojituksen vuoksi muuttuneilla kohteilla. Selvitysalueen raja-alue on laajempi kuin tuotantoalue. Esimerkiksi pintavalutuskentät otetaan kasvillisuusselvitykseen mukaan varsinkin uusissa hankkeissa. Erityisistä syistä myös ojitetulla ja muuttuneella alueella tehdään maastonselvitys. Esimerkiksi ojikon keskellä oleva läheteikkö tai ojikko osana osin luonnontilaista suoyhdistymää saattavat olla luonnonsuojelullisesti arvokkaita. Asiantuntija arvioi tapauskohtaisesti maastonselvityksen tarpeen.

Luontoselvityksen laatiminen aloitetaan jo olemassa olevan tiedon keruulla. Näin saadaan selville, mitä alueelta jo tiedetään ja mitä tulee vielä inventoida maastossa. Tietoa alueen luonnosta hankitaan olemassa olevien kasvillisuusinventointien ja linnusto- ja muiden luontoselvitysten perusteella. Lopullinen selvitys perustuu sekä aikaisempiin tietoihin ja asiantuntijan maastoselvitysten tuloksiin. Yksinomaan olemassa olevan tiedon kokoaminen ilman käyntiä paikalla ei riitä uusien turvetuotantohankkeiden eikä merkittävien lisäalueiden ympäristölupahakemuksissa.

Hankealuetta ja sen lähialuetta koskevia luontotietoja on saatavilla monista lähteistä, mutta ei kootusti yhdestä paikasta. Tietoja saa mm. viranomaisten rekistereistä sekä aiemmista selvityksistä. Liitteeseen 1 on kirjattu yleisimpiä tietolähteitä.

Luontoselvityksessä on kiinnitettävä huomiota menetelmän oikeellisuuteen (esim. oikea selvitysajankohta, otosten määrä, teknisesti oikea suoritus, lajiston tuntemus). Nämä on otettava huomioon jo työn suunnitteluvaiheessa. Selvityksen tekijän on oltava aiheeseen perehtynyt, kokenut ja soveltuvan koulutuksen saanut. Tekijän on tunnettava hyvin kohteensa kasvi- ja eläinlajit, luontotyypit ja suoyhdistymätyypit sekä osattava ilmaista tulokset selkeästi. Selvityksessä painopiste on niissä kohteissa, jotka ovat keskeisiä alueen luonnon monimuotoisuuden ilmentäjiä ja joihin kohdistuvia turvetuotannon vaikutuksia halutaan selvittää.

Konsultilta pyydettävässä tarjouksessa voi käyttää pohjana Selvityksen sisältö –osiossa mainittuja asioita, jotta konsultti voi sisällyttää tarjoukseensa kaikki luontoselvityksessä tarvittavat tiedot.

Kasvillisuus- ja linnustonselvitysten kustannukset koostuvat maastotöistä ja raportoinnista. Tyypillinen luontoselvityksen kohde on noin sadan hehtaarin kokoinen alue. Yleensä maastotöiden kustannukset ovat jonkin verran raportointikustannuksia suuremmat. Linnusto selvitetään yleensä linja- ja kartoituslaskennalla. Laskenta-aikaa on inventointikäyntiä kohden noin 5 tuntia. Kasvillisuusselvitysten maastotyöt vaativat yleensä pitkän työpäivän maastossa (n. 10 h). Kasvillisuus- ja linnustonselvitykset raportoidaan tuntiveiloitushinnalla. Keskimääräisen suon (noin sata hehtaaria) raportointiin kuluu noin kolme työpäivää. Matkakulujen suuruus riippuu suon sijainnista. Lisäksi luontoselvityksen kustannuksia korottavat aineiston hankinnasta aiheutuvat kulut, mm. viranomaisten ylläpitämien rekistereiden ja muiden aineistojen tiedon toimittamisesta perityt maksut.

1. Suoyhdistymän määrittäminen ja kuvaus

Suoyhdistymällä tarkoitetaan yhtenäisen suoalueen muodostamaa kokonaisuutta kaikkine suotyypeineen. Kohteen suoyhdistymä tai sisältyminen laajempaan suoyhdistymään selvitetään ilmakuvilta ja vahvistetaan maastoinventointien yhteydessä. Tässä yhteydessä on syytä pohtia myös suon ja sen ympäristön hydrologisia oloja, jotta tätä kautta voidaan arvioida turvetuotannon vaikutuksia hankealueen ympäristössä mahdollisesti sijaitseviin luontokohteisiin.

2. Kasvillisuuskartoitus

Työn ohjelmointivaiheessa otetaan huomioon sopivan maastokauden verraten lyhyt kesto keskikesän molemmiin puolin alueen sijainnista ja lajistosta riippuen. Kämmeköiden kartoitus onnistuu parhaiten niiden kukinta-aikana kesäkuun lopulta alkaen. Hyvällä etukäteistietämyksellä voidaan valita selvityskohteeksi ne lajit ja suotyypit, joiden arvioidaan olevan luontovaikutusten kannalta keskeisiä. Esimerkiksi liitteessä 2 on mainittu kasvilajeja, joita saattaa esiintyä turvetuotantohankkeiden vaikutusalueella ja joilla on erityistä suojelumerkitystä. Suon lähteisyys tai rehevyys on syytä tutkia tarkoin. Taloudellisesti merkittävien marjojen, kuten hillan ja karpalon esiintyminen ja runsaus selvitetään maastossa. Maastotyöntekijän on tunnettava putkilokasvit ja suosammalet sekä hallittava suotyypien määrittäminen. Kasvillisuuskartoituksen tuloksena on kasvillisuuskartta, josta ilmenevät kasvillisuustyypit ja niiden rajat sekä ainakin tärkeimpien lajihavaintojen paikat.

3. Linnustoselvitykset

Linnut ilmentävät usein hyvin kohteen luonnonarvoja. Tietoja aikaisemmista havainnoista voi tiedustella mm. alan harrastajilta ja julkaisuista. Linnustoselvityksen maastokäynnin tekijän on tunnettava lintulajit ja otettava huomioon sopivan inventointikauden lyhyt kesto jo työn ohjelmointivaiheessa. Inventoinnin on oltava oikea-aikainen, esim. laululinnuilla laulukausi ja sorsalinnuilla pariutumisaika, jolloin parit ovat reviirillään näkyvillä. Mikäli lähtötietojen perusteella on syytä olettaa, että alueella on erityistä merkitystä muuttavalle linnustolle, on pesimälinnuston lisäksi kartoitettava myös muuttolinnusto. Kartoitusmenetelmän valinnassa on otettava huomioon mm. alueen laajuus ja lähtötietojen taso.

Metsähallituksen luontopalvelut koordinoi maakotkan ja muuttohaukan seuranta. Näiden lajien osalta on jo hankkeen alkuvaiheessa syytä varmistaa alueellisen ympäristökeskuksen kautta, ettei suunnitellulla tuotantoalueella tai sen läheisyydessä sijaitse reviirejä. Muista suurista petolinnuista sääksi pesii eteläisessä Suomessa usein suolle rakennetulla tekopesällä.

4. Muut eläimistöselvitykset

Tietoja suoympäristön kasveista ja linnuista löytyy yleensä hyvin, mutta muista soiden lajeista, kuten perhosista, tietoa on vähemmän. Perhoslajisto on syytä selvittää, mikäli hankealueeseen sisältyy merkittäviä rämealueita. Tyypillinen hyvä perhossuo on pääosin harvapuustoinen, ojitamaton rämesuo, jossa on varvikkoa ja pienialaisia avonaisia juotteja, ja jossa kasvaa raatetta. Varsinkin eteläisessä Suomessa tietyt soilla elävät perhoslajit ovat vähentyneet voimakkaasti, minkä vuoksi perhosselvityksen tarve korostuu.

Luontodirektiivin tiukkaa suojelua vaativien lajien (IV a –liitteen lajit) levinneisyysalue selvitetään kirjallisuuden perusteella (Sierla, L., Lammi, E., Mannila, J. & Nironen, M. 2004: Direktiivilajien huomioon ottaminen suunnittelussa). Mikäli hankealueella on lajille suotuisa elinympäristö ja jos hanke sijaitsee lajin levinneisyysalueella, ja etenkin jos

aikaisempia lajihavaintoja on tiedossa, selvitetään lajien esiintyminen myös maastossa. Turvetuotantohankkeissa tällaisia lajeja saattavat olla saukko, viitasammakko, vuollejokisimpukka, perhosista kirjopapurikko ja kirjoverkkoperhonen sekä eräät korennot ja sukeltajat. Luonnonsuojelulain mukaisista erityisesti suojeltavista eläinlajeista esimerkiksi jokihelmisimpukkaa saattaa esiintyä turvetuotannon vaikutusalueeseen kuuluvassa vesistössä.

Alueen kalasto ja kalastus, samoin kuin vaikutusalueen pohjaeläimistö selvitetään ympäristölupahakemuksessa yleensä erikseen, samoin kuin porojen kesälaidunalueet.

5. Vesitalousluvan edellyttämät selvitykset

Turvetuotantohankkeissa voi olla tarpeen perata tuotantoalueen alapuolista uomaa (ojaa, noroa tai puroa) tai siirtää purouoman paikkaa turvetuotantoalueella. Muun muassa nämä työt edellyttävät usein vesilain mukaista lupaa (vesitalouslupa), joka ratkaistaan ympäristöluvan yhteydessä.

Vesilain 1 luvun 15 §:n mukaan vesistössä tai maalla ei saa ilman lupaa ryhtyä toimenpiteisiin, jonka seurauksena voi aiheutua haitallinen vesiympäristön muutos. Vesilain 2 luvun 2 §:n mukaan ympäristölupavirasto voi myöntää luvan toimenpiteeseen, josta voi aiheutua vesilain 1 luvun 15 §:ssä tarkoitettu muutos.

Perkausten ohella muun muassa kuivatusvesien purkusuuntien muutokset virtaamamuutosvaikutuksineen ja suorat tai välilliset vaikutukset vesistöjen pinnankorkeuksiin voivat tapauskohtaisesti edellyttää vesilain mukaista lupakäsittelyä.

Kysymykseen voi tulla luvan (muuttamiskiellosta poikkeamisen) myöntäminen lähteen, noron tai alle 1 ha:n lammen luonnontilan muuttamiseen (vesilain 1 luvun 15a ja 17a §:t). Tällöin on selvítettävä se, että kyseisen luontotyypin suojelutavoitteet eivät huomattavasti vaarannu.

Vesilain mukaisten toimenpiteiden edellyttämän hakemuksen sisällöstä säädetään yksityiskohtaisesti vesiasetuksen 3 luvussa.

Teknisten toteuttamissuunnitelmien lisäksi on keskeistä selvittää muutettavan purouoman kasvillisuuden ja eläimistön ympäristöolosuhteet sekä lisäksi toimenpiteen (esim. puron perkauksen) vesistövaikutukset.

Kasvillisuuden kartoituksessa voidaan noudattaa normaaleja kartoitusmenetelmiä. Eläimistöä kartoitettaessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti luontodirektiivin IV(a) lajeihin, joihin kuuluu muun muassa saukko. Luonnonsuojelulain mukainen erityisesti suojeltava laji on jokihelmisimpukka, jota esiintyy myös pienehköissä kirkasvetisissä puroissa. Purojen hyönteislajisto on usein hyvin monimuotoinen.

Purovesistöt voivat olla myös arvokkaiden ja uhanalaisten lohikalajien elinympäristöjä, joten kalatalousselvityksessä on kartoitettava muun muassa purotaimenen mahdollinen

esiintyminen perattavassa ja veden laadultaan muuttuvassa purossa.

Pohjaveden pilaaminen on kiellettyä eikä siihen voida myöntää lupaa. Turvetuotantoalueet voivat sijaita suhteessa pohjavesialueisiin niin, että ojituksen seurauksena pohjaveden taso muuttuu tuotantoalueen lähiympäristössä. Pohjaveden muuttamiskiellosta (VL 1:18) voidaan poiketa ympäristölupaviraston luvalla, jolloin myös tältä osin lupa käsitellään ympäristöluvan yhteydessä.

Mikäli tuotantoalue sijaitsee pohjaveden muodostumisalueella tai sen lähiympäristössä tulee mahdolliset vaikutukset pohjaveden tasoon selvittää ennakolta. Ympäristöhallinto on kartoittanut vedenhankinnan kannalta tärkeät pohjavesialueet suhteellisen tarkasti, ja alueet on luokiteltu tärkeysasteen mukaan (I-III).

Pohjavesiasiat voivat tulla lupaharkintaan mukaan myös niissä tapauksissa, joissa tuotantoalueen alapuolisesta järvestä muodostetaan tekopohjavettä rantaimetyksellä. Tällöin keskeistä on, että alapuolisen järven veden humus- ja kiintoainepitoisuudet säilyvät erittäin alhaisina.

Selvityksen sisältö

On tärkeää raportoida luontoselvityksen tulokset havainnollisesti ja ytimekkäästi, koska tämä palvelee sekä tuotantotoiminnan suunnittelijaa (niin, että tämä osaa ottaa luonnonarvot huomioon oikealla tavalla) että lausunnonantajia ja muita sidosryhmiä. Tekstissä alue kuvataan yleisesti ja osa-alueet erikseen: suo yhdistymä, suotyypit, muu kasvillisuus, eläimistö, erityistä huomiota vaativat lajit ja suojelunarvoiset kohteet. Kuvat, kartat ja taulukot havainnollistavat tekstiä.

Kuvien avulla aluetta tuntematon lukija perehtyy suunniteltuun tuotantoalueeseen paremmin kuin pelkkää tekstiä lukemalla. Luontoselvityksessä on tärkeää havainnollistaa todetut luonnonarvot ja suunniteltu tuotantoalue kartan avulla. Kartalta selviävät parhaiten luontotyyppien ja lajien sijainti ja esiintymien koko suhteessa suunniteltuun hankkeeseen. Kartalle merkitään esimerkiksi kasvillisuustyyppit, merkittävimmät lajien havaintopaikat ja muut luontokohteet. Ilmakuva on suositeltava pohja kartalle. Lajilista suomenkielisine ja tieteellisine nimineen liitetään selvitykseen, mutta tekstissä mainitaan erikseen kappaleessa 5 mainittujen lajien esiintyminen.

1. Aineisto ja menetelmät

Selvityksessä kuvataan selvityksen tarkoitus sekä kartoituksen/inventoinnin ajankohta, säätila ja kesto. Myös tekijät ja heidän ammattitaitonsa ilmoitetaan. Menetelmät sekä käytetty aineisto kuvaillaan ja kerrotaan selvityksen epävarmuustekijät, esimerkiksi aineiston riittämättömyys tai kartoitusajankohta. Raportista tulee käydä ilmi, mitkä tiedot perustuvat aikaisempiin havaintoihin ja mitkä selvityksen yhteydessä tehtyihin maastohavaintoihin. Selvityksessä tulee luetella suotyyppeiden ja lajiston määrittämisessä käytetyt oppaat.

2. Alueen yleiskuvaus

Alueen sijainti luonnon yleispiirteiden kannalta (ilmasto, kallio- ja maaperä, vesistöt, kasvillisuusvyöhykkeet) todetaan kirjallisuuden perusteella, samoin kuin lähimmät suojelualueet ja kaavojen aluevaraukset. Kohteen suoyhdistymä sekä kohteen kasvillisuustyypit kuvaillaan. Kohteen luonnontilaisuuden erittely on kuvauksen tärkeä osa. Selvityksessä tuodaan esille, millä kriteereillä ojitettu/ojittamaton alue on määritelty. Luonnontilaisuutta vähentävät mm. ojitukset, vaikka täysin ojittamatonkaan alue ei välttämättä ole enää täysin luonnontilainen alue. Mikäli alue on laaja, se voidaan kuvauksessa jakaa osaluueisiin.

Luontoselvityksessä voidaan ottaa esille myös alueen virkistyskäytön kuvaaminen (esim. moottorikelkkareitit, ulkoilureitit) ja maiseman huomioon ottaminen. Hillan ja karpalon esiintyminen selvitetään. Maisemakuvan analysoinnin yhteydessä merkitystä on luontotyypeillä, kasvillisuudella, näkymillä ja maisemakuvan erityispiirteillä.

Yleiskartasta tulee käydä ilmi kartoitusalue lähiympäristöineen ja mahdolliset suojelualueet, suojeluohjelmien kohteet ja muut merkittävät luontokohteet, esimerkiksi valtakunnallisesti arvokkaat moreenialueet tai arvokkaat pienvedet. Suositeltavaa on liittää luontoselvitykseen myös valokuvia alueelta.

3. Suojelualueet ja aluevaraukset

Selvityksessä tuodaan esille suunnitellun tuotantoalueen läheisyydessä sijaitsevat luonnonsuojelualueet, valtakunnalliset suojeluohjelmien kohteet, Natura 2000 -verkoston kohteet, kaavojen aluevaraukset. Lisäksi on syytä tarkistaa, onko alueella Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman mukaisia luonnonarvokaudan kohteita.

Luonnonsuojelualueet on perustettu lailla tai asetuksella (valtionmaat) tai alueellisen ympäristökeskuksen päätöksellä (yksityismaat) ja niillä ovat voimassa rauhoitusmääräykset.

Valtakunnalliset suojeluohjelmat sisältävät aluevarauksia, jotka perustuvat valtioneuvoston periaatepäätöksiin. Päätökset on lueteltu liitteessä 1. Maa-ainelailalla toteutettavaa harjajensuojeluohjelmaa lukuun ottamatta luonnonsuojeluohjelmat toteutetaan pääsääntöisesti luonnonsuojelulailalla.

EU:n komissio on lopullisesti hyväksynyt lähes kaikki Suomen Natura 2000 -verkostoon ehdottamat kohteet lukuun ottamatta viimeisintä valtioneuvoston päätöstä (2.6.2005) ja eräitä korkeimman hallinto-oikeuden kumoamia tai uudelleen käsiteltäväksi palauttamia alueita. Natura 2000 -verkostolla tai siihen ehdotetuilla alueilla ovat voimassa luonnonsuojelulain 10 luvun säädökset, jotka koskevat muun muassa verkostoa koskevien hankkeiden tai suunnitelmien vaikutusten arviointia. Kunkin Natura 2000 -alueen toteuttamistapa ja suojelun kohteena olevat luontotyypit ja lajit ilmoitetaan Natura-tietokannasta. Tietokantaotteita saa pyydettyä alueelliselta ympäristökeskukselta.

4. Luontotyypit

Luontoselvityksessä todetaan, onko inventointialueella seuraavia luontotyyppisiä ja esitetään ne kartalla.

4.1 Luonnonsuojelulain mukaiset luontotyypit

Luonnonsuojelulain (LSL 29 §) mukaisista luontotyypeistä suoympäristössä voivat tulla kysymykseen mm. tervaleppäkorvet. Em. luontotyyppiä ei saa muuttaa niin, että sen ominaispiirteiden säilyminen vaarantuu. Muuttamiskielto tulee voimaan kun alueellinen ympäristökeskus on määritellyt luontotyypin rajat ja antanut päätöksen tiedoksi omistajille ja haltijoille.

4.2 Vesilain mukaiset luontotyypit

Hankealueella voi olla vesilain mukaisista suojeltavista luontotyypeistä lähteitä sekä Lapin läänin eteläpuolisella alueella myös pieniä lampia ja järviä (enintään 1 ha) sekä luonnontilaisia noroja. Näiden luonnontilan muuttaminen on kiellettyä suoraan vesilain nojalla (1 luku 15a § ja 17a §). Ympäristölupavirasto voi yksittäistapauksessa myöntää poikkeuksen.

4.3 Metsälain mukaiset luontotyypit

Metsälain 10 §:ssä luetellaan metsien monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä elinympäristöt, joiden ominaispiirteet tulee säilyttää metsätaloustoiminnassa. Näistä suoympäristöissä voivat esiintyä mm. lähteiden, lampien, purojen ja norojen välittömät lähiympäristöt, rehevät korvet ja ojittamattomien soiden kangasmetsäsaarekkeet sekä Lapin läänin eteläpuolisella alueella myös letot. Metsälakia sovelletaan metsien hoitoon ja käyttöön metsätalousmaaksi luettavilla alueilla, minkä vuoksi edellä mainittujen luontotyyppien esiintymisellä ei ole suoraa oikeusvaikutusta turvetuotannon harjoittamiseen. Niiden esiintyminen kuvaa kuitenkin alueen monimuotoisuutta, minkä vuoksi ne on syytä mainita luontovaikutuksia arvioitaessa.

4.4 Uhanalaiset luontotyypit

Soiden luontotyyppien uhanalaisuutta on selvitetty Suomen ympäristökeskuksen johtamassa monivuotisessa projektissa, jossa arvioitiin Suomen luontotyyppien uhanalaisuutta ensimmäistä kertaa. Tulokset julkaistiin 3.6.2008. Soiden luontotyyppien on todettu uhanalaistuneen erityisen voimakkaasti etelästä Lapin lounaisosaan ja Kainuuseen ulottuvalla alueella. Tällä alueella suotyypitason luontotyypeistä erityisesti korvet, neva- ja lettokorvet sekä letot ovat uhanalaisia. Erityisesti karujen korprien uhanalaistuminen on ollut yllättävänkin rajua, mutta myös ohutturpeiset rämeet ja välipintaist nevat ovat selvästi uhanalaistuneet. Suoyhdistymien tilanne on kyseisellä alueella myös vakava: lähes kaikki suoyhdistymätyypit ovat uhanalaisia, vakavimmin välipintaist keskiboreaaliset aapasuot ja metsäkeitaat. Maankohoamisrannikon soiden kehityssarjat ovat maassamme

äärimmäisen uhanalaisia.

Turvetuotantokohteet keskittyvät hyvin selvästi kyseiselle alueelle, jossa suoluontotyypit ovat uhanalaisempia. Pohjoisempana eli Koillismaalla ja Lapissa - Lapin lounaisosaa lukuun ottamatta - uhanalaisuus keskittyy lettoihin, korpiin sekä neva- ja lettokorpiin, eivätkä suoyhdistymätyypit ole siellä enää uhanalaisia. Ympäristöministeriö on todennut jatkavansa arvioinnin tulosten pohjalta asian edistämistä. Esillä on ollut toimintaohjelman laatiminen uhanalaisten luontotyyppien turvaamiseksi ja suojelun edistämiseksi.

5. Lajit

Luontoselvityksestä on tultava ilmi, onko alueella seuraavissa alakohdissa 5.1 – 5.6 luetteluihin ryhmiin kuuluvia lajeja. Mikäli tällaisia erityishuomiota vaativia lajeja ei ole havaittu, tulee myös sen käydä ilmi selvityksestä. Luettelo kaikista havaituista lajeista suomenkielisine ja tieteellisine nimineen liitetään selvitykseen. Merkittävän lajiston sijaintitiedot esitetään kartalla.

Tiedot uhanalaisten eläin- tai kasvilajien esiintymistä ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, 24 § 1 mom) mukaan salassa pidettäviä, mikäli tiedon antaminen vaarantaisi kyseisen lajin suojelua. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi uhanalaisten petolintujen pesäpaikkojen sekä jokihelmisimpukan ja eräiden uhanalaisten kämmekköiden (esimerkiksi tikankontti) esiintymien sijaintitiedot. Mikäli selvitysten yhteydessä tulee tietoon tällaisten lajien esiintymispaikkoja, tulisi niitä koskevien tietojen julkaisemisesta neuvotella alueellisen ympäristökeskuksen kanssa. Lupaviranomaiselle toimitettavissa hakemusasiakirjoissa nämä tiedot on kuitenkin esitettävä. Salassa pidettävät tiedot tulee toimittaa ympäristölupavirastoon maininnalla "ei julkisia", jotta tieto on ainoastaan viranomaisten käytettävissä.

5.1 Luontodirektiivin tiukkaa suojelua vaativat lajit

Luontodirektiivin liite IV sisältää ns. tiukkaa suojelua vaativat eläin- ja kasvilajit. Luonnonsuojelulain 49 §:n mukaan luontodirektiivin liitteessä IV (a) tarkoitettuihin eläinlajeihin kuuluvien yksilöiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Nämä Suomessa esiintyvät eläinlajit on luetteloitu luonnonsuojeluasetuksen liitteessä 5. Nisäkkäistä näitä ovat mm. ilves, karhu, liito-orava, saukko ja susi. Kosteikkoympäristöjen lajeja, jotka saattavat tulla esille turvetuotantohankkeissa, ovat mm. viitasammakko, vuollejokisimpukka, kirjopapurikko, kirjoverkkoperhonen ja eräät korento- ja sukeltajalajit.

Luontodirektiivin liitteen IV (b) kasvilajit ovat Suomessa luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettuja. Hävittämiskieltoa koskeva säännös (Lsl 42 §) tulee ottaa turvetuotantotoiminnassa huomioon. Turvetuotannolla ei saa hävittää tällaisten kasvien esiintymiä, ellei suojelusta poikkeamiseen ole saatu asianmukaista lupaa alueelliselta ympäristökeskukselta (ks. jäljempänä s.16).

5.2 Erityisesti suojeltavat lajit

Sellainen uhanalainen laji, jonka häviämishuhto on ilmeinen, voidaan säätää asetuksella (LSA 22 §, liite 4) erityisesti suojeltavaksi. Luonnonsuojelulain 47 §:n mukaan erityisesti suojeltavan lajin säilymiselle tärkeän esiintymispaikan hävittäminen tai heikentäminen on kielletty. Kielto tulee voimaan, kun alueellinen ympäristökeskus on päätöksellään määritellyt erityisesti suojeltavan lajin esiintymispaikan rajat ja antanut päätöksen tiedoksi alueen omistajille ja haltijoille. Luontoselvityksessä selvitetään, esiintyykö alueella erityisesti suojeltavia lajeja ja onko esiintymä lajin säilymiselle tärkeä.

5.3 Rauhoitetut lajit

Suomessa luonnonvaraisina esiintyvät nisäkkäät ja linnut ovat luonnonsuojelulain nojalla (37 §, 38 §) rauhoitettuja lukuun ottamatta metsästyslain 5 §:ssä tarkoitettuja riistaeläimiä ja rauhoittamattomia eläimiä. Rauhoitettuja ovat myös suuren petolinnun pesäpuut, joissa oleva pesä on säännöllisesti käytössä ja selvästi nähtävissä. Luonnonsuojelulain (42 §) ja luonnonsuojeluasetuksen (20 §) nojalla rauhoitetut kasvilajit on lueteltu asetuksen liitteissä 3a-3c. Rauhoitetun kasvin tai sen osan poimiminen, kerääminen, irtileikkaaminen, juurineen ottaminen tai hävittäminen on kielletty, mikä soveltuvin osin koskee myös kasvin siemeniä. Maa- ja metsätalouden ja rakennustoiminnan kohdalla näistä rauhoitussäännöksistä on luonnonsuojelulain 48 §:ssä säädetty poikkeus, mikä ei kuitenkaan koske turvetuotantoa.

5.4 Uhanalaiset lajit

Luonnonsuojelussa tähdätään maamme luonnonvaraisten eliölaajien suotuisan suojelutason saavuttamiseen ja säilyttämiseen. Eliölaajin suojelutaso on suotuista, kun laji pystyy pitkällä aikavälillä säilymään elinvoimaisena luontaisissa elinympäristöissään (luonnonsuojelulaki 5 §).

Luonnonsuojelulain 46 §:n mukaan asetuksella voidaan säätää uhanalaiseksi lajiksi sellainen luonnonvarainen eliölaaji, jonka luontainen säilyminen Suomessa on vaarantunut. Luonnonsuojeluasetuksen liitteenä on luettelo uhanalaisista lajeista. Uhanalaisten laajien yksilöiminen ei yleensä aiheuta kansalasiin kohdistuvia oikeusvaikutuksia. Uhanalaisia lajeja ja niiden elinympäristöjä seurataan ympäristöhallinnossa vaihtelevalla tarkkuudella. Joidenkin laajien esiintyminen tunnetaan verraten hyvin. Turvetuotantoa suunniteltaessa ja sen luontovaikutuksia arvioitaessa tulee olla selvillä alueen uhanalaisista lajeista ja niiden elinympäristöjen säilyttämisen edellytyksistä. Tähän voidaan käyttää olemassa olevia inventointitietoja ja rekistereitä. Vanhat esiintymätiedot tulee tarkistaa silloin, jos niiden elinympäristö on säilynyt. Maastotyöt tulee tehdä sellaisena aikana, jolloin laajin esiintyminen on mahdollista havaita (linnut pesimäaajana ellei kyse muuttokerääntymistä, kasvit kesäkuu-elokuu). Maastotyön aikana on syytä havainnoida myös mahdollisia uusia uhanalaisesiintymiä.

Nykyinen uhanalaisuusarviointi perustuu Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (The International Union for Conservation of Nature, IUCN) uuteen uhanalaisuusluokitukseen

(ks. Rassi ym. 2001). Uhanalaisia ovat äärimmäisen uhanalaiset (Critically Endangered, CR), erittäin uhanalaiset (Endangered, EN) ja vaarantuneet (Vulnerable, VU) lajit.

5.5 Silmälläpidettävät ja alueellisesti uhanalaiset lajit

Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) luokituksen mukaan silmälläpidettävät (Near Threatened, NT) lajit eivät ole uhanalaisia (Rassi ym. 2001). Ne ovat lajeja, joiden tarkkailu on aiheellista kannan kehityksen tai koon perusteella. Monet silmälläpidettävät lajit ovat kuitenkin alueellisesti uhanalaisia (Regionally Threatened, RT). Monien silmälläpidettävien lajien kohdalla ympäristöviranomaisten tiedot esiintymispaikoista ovat vielä puutteellisia.

Alueellisessa uhanalaisarvioinnissa on tarkasteltu silmälläpidettävien ja elinvoimaisten lajien uhanalaisuutta metsäkasvillisuusvyöhykkeisiin perustuvilla alueilla. Käytössä on vain yksi alueellisesti uhanalaisten luokka (RT). Parhaat tiedot alueellisesti uhanalaisten lajien tunnetuista esiintymistä on yleensä alueellisella ympäristökeskuksella. Lisätietoa aluejaosta ja alueellisesti uhanalaisten kasvien ja sienten luettelot:

www.ymparisto.fi -> Luonnonsuojelu -> Lajien suojelu -> Uhanalaiset lajit -> Alueellisesti uhanalaiset lajit.

Turvetuotantohankkeen luontovaikutusten arvioimiseksi on syytä olla selvillä myös alueella esiintyvistä silmälläpidettävistä ja alueellisesti uhanalaisista lajeista.

5.6 Suomen vastuulajit

Uhanalaisten lajien II seurantarayhmä (Rassi ym. 2001) laati luettelon lajeista, joiden säilyttämisessä Suomella on merkittävä kansainvälinen vastuu. Useimmat vastuulajit eivät ole Suomessa uhanalaisia. Asema vastuulajien luettelossa merkitsee lähinnä seurannan ja tutkimuksen tarvetta sekä lajien elinympäristöjen huomioon ottamista maankäytön suunnittelussa. Tämän vuoksi lajit otetaan huomioon myös turvetuotantohankkeiden luontoselvityksissä. Tiedot muiden kuin uhanalaisten vastuulajien esiintymispaikoista ovat usein hyvin puutteellisia.

6. Johtopäätökset

Johtopäätöksissä pohditaan luontoselvityksen tuloksia. Suunnitellun tuotantoalueen merkitystä suoluonnon monimuotoisuuden säilymisen kannalta sekä suojelualueverkoston kokonaisuutta ja sijaintia ajatellen arvioidaan ottaen huomioon suoyhdistymä kasvillisuustyyppineen, niiden luonnontilaisuus ja mahdolliset uhanalaiset ja harvinaiset kasvilisuustyypit. On pyrittävä säilyttämään myös pieniä luonnon erikoisuuksia.

Uhanalaisten, silmälläpidettävien ja alueellisesti uhanalaisten lajien ja vastuulajien esiintymiä on arvioitava sen kannalta, mikä merkitys esiintymällä on lajin säilymisen kannalta valtakunnallisesti ja alueellisesti. Huomioon otettavia tekijöitä ovat esimerkiksi suunnittelualueella olevan populaation koko suhteessa lajin koko populaatioon ja esiintymän si-

jainti lajin koko levinneisyysalueeseen nähden. Luontoselvityksen johtopäätökset on selvityksen tekijän syytä tehdä, koska ekologisen tiedon tulkinta onnistuu parhaiten asiantuntijalta, joka on itse tutkinut kohteen maastossa. Viranomaiset ja muut tahot ovat useimmiten riippuvaisia siitä, mitä asiakirjoissa esitetään, koska heillä ei välttämättä ole omakohtaista tuntumaa kohteeseen.

Luontoselvityksen huomioon ottaminen lupahakemuksessa

1. Luontoselvityksen tulokset

Lupahakemuksessa on otettava laadittu luontoselvitys huomioon. Hakijan on hakemuksessaan tuotava esille tuotantomahdollisuudet (alueen sijoittaminen ja rajaus) suhteessa todettuihin luontoarvoihin. Hakemuksessa on pohdittava mitä tapahtuu luonnon monimuotoisuudelle, jos hanke toteutetaan suunnitellulla tavalla. Luontoselvityksen perusteella tehtävää ekologista vaikutusarviointia on hyvä pohtia jatkuvasti tuotannon suunnittelun edetessä.

2. Natura-arvioinnin tarve

Lupahakemuksessa on tarvittaessa esitettävä hakijan perusteltu arvio Natura-arvioinnin tarpeesta. Natura-arviointi tarvitaan, kun hanke todennäköisesti merkittävästi heikentää niitä luonnonarvoja, joiden suojelemiseksi alue on sisällytetty Natura 2000 -verkostoon (LSL 65 §). Etäisyys lähimpään Natura-alueeseen ilmoitetaan. Jos kuivatusvedet johdetaan Natura-alueelle tai hanke rajoittuu tai sijaitsee Natura-alueen lähellä tai hankkeella voi olla esimerkiksi hydrologisia vaikutuksia Natura-alueeseen, on arviointimenettelyn tarvetta silloin harkittava.

Natura-arvioinnissa selvitetään vain niitä vaikutuksia, joita todennäköisesti kohdistuu niihin luontodirektiivin liitteen II lajeihin ja liitteen I luontotyyppeihin (luontodirektiivin mukaiset SCI-alueet) ja / tai lintudirektiivin tarkoittamiin lajeihin (lintudirektiivin mukaiset SPA-alueet), jotka mainitaan Natura-aluetta koskevassa tietolomakkeessa. Ajantasaiset otteet (paperitulosteet) Natura-tietokannasta on syytä pyytää alueelliselta ympäristökeskukselta. Ympäristöhallinnon Internet-sivuilla olevia Natura-alueen tietoja ei välttämättä ole päivitetty viimeisimmän aluetta koskevan valtioneuvoston päätöksen mukaiseksi.

Lupaviranomainen ratkaisee viime kädessä Natura-arvioinnin tarpeen. Alueellinen ympäristökeskus voi asiantuntijaviranomaisena ottaa pyydettyä kantaa Natura-arvioinnin tarpeeseen jo ennen hankkeen kuuluttamista.

Valtioneuvoston päätöksessä (20.8.1998) mainitaan, että "Natura 2000 -verkostoon on sisällytetty alueita, joiden välittömässä läheisyydessä on turvetuotannossa olevia tai siihen varattuja ja hankittuja soita. Turvetuotantoa näillä soilla on pidettävä valtakunnallisen energiahuollon kannalta tarpeellisenä ja näillä soilla voidaan turvetuotantoa harjoit-

taa. Suojelun kannalta riittävän tehokkaasti käsitellyt tuotantoalueen kuivatusvedet voidaan johtaa tällaisilta alueilta myös Natura 2000 -verkostoon kuuluvaan vesistöalueeseen tai suojelusuolle. Uusien, käyttöön otettavien turvetuotantoalueiden lupaharkinnassa noudatetaan luonnonsuojelulain 65 ja 66 §:n säännöksiä."

Natura-arvioinnin tarve harkitaan silti aina tapauskohtaisesti. Edellä tarkoitettujen turvetuotantoalueen läheisyydessä olevien Natura 2000 -alueiden tietokantaotteessa on mainittu turvetuotantoalueesta.

3. Esimerkkejä haitallisten vaikutusten estämisestä ja vähentämisestä

Luontovaikutusten arvioinnin jälkeen on varmistettava, että mahdolliset kielteiset vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen vältetään tai vähennetään mahdollisimman pieneksi. Turvetuotantohankkeissa keinoja vähentää haitallisia vaikutuksia voivat olla esimerkiksi hankkeen rajaaminen niin, että arvokas kohde säilyy. Tielinjaus voidaan siirtää vähemmän haitalliselle reitille. Lähteen, lammen tai norouoman ympärille voidaan jättää suojavyöhyke, samoin suurten petolintujen pesäpuiden ympärille. Toimintaa voidaan rajoittaa lintujen pesimäaikana.

4. Luonnonsuojelulain lajirauhoitussäännöksistä poikkeaminen

Mikäli suunnitellun hankkeen toteuttaminen edellyttää lajirauhoitussäännöksistä poikkeamista, tulee poikkeusta koskeva päätös liittää hakemusasiakirjoihin.

Luonnonsuojelulain 48 § nojalla alueellinen ympäristökeskus voi myöntää luvan poiketa rauhoitettuja eläin- ja kasvilajeja koskevista rauhoitussäännöksistä sillä edellytyksellä, että lajin suojelutaso säilyy suotuisana. Poikkeusta koskevaan päätökseen voidaan liittää viranomaisen tarpeelliseksi katsomia ehtoja. Poikkeusta voi hakea vapaamuotoisella hakemuksella alueelliselta ympäristökeskukselta. Hakemukseen on syytä liittää selvitys populaation koosta, sijainnista ja merkityksestä lajin säilymisen kannalta sekä arvio siitä, miten poikkeaminen rauhoituksesta vaikuttaisi lajin suojelutasoon.

Luontodirektiivin IV a liitteen eläinlajien ja IV b liitteen kasvilajien sekä lintudirektiivin 1 artiklassa tarkoitettujen lintujen (käytännössä kaikki Suomessa luonnonvaraisena esiintyvät lajit) rauhoitussäännöksistä poikkeamisesta säädetään luonnonsuojelulain 49 §:ssä. Lupaviranomainen on tässäkin alueellinen ympäristökeskus, joka yksittäistapauksessa voi myöntää luvan poiketa rauhoitussäännöksistä. Poikkeamisen myöntämisen edellytyksistä säädetään luontodirektiivin lajien kohdalla luontodirektiivin 16(1) artiklassa. 16 artiklan mukaan poikkeus voidaan myöntää artiklassa erikseen lueteltuihin tarkoituksiin sillä edellytyksellä, ettei muuta tyydyttävää ratkaisua ole ja ettei poikkeus haittaa lajin kantojen suotuisan suojelutason säilyttämistä niiden luontaisella levinneisyysalueella. Lintujen kohdalla poikkeamisen edellytyksistä säädetään lintudirektiivin 9 artiklassa. Yleisenä edellytyksenä poikkeamiseen lintudirektiivin 9 artiklassa on se, ettei muuta tyydyttävää ratkaisua ole.

Liitteet

1. Lisätietoja ja määritysoppaita

Suojeluohjelmat ja valtioneuvoston päätökset:

Maa- ja metsätalousministeriö 1981: Valtakunnallinen soidensuojelun perusohjelma. Helsinki. 164 s.

Maa- ja metsätalousministeriö 1982: Valtakunnallinen lintuvesiensuojeluohjelma. Helsinki. 8 sivua + 75 karttasivua.

Ote valtioneuvoston päätöksestä Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkon Suomen ehdotuksen täydentämisestä 25.3.1999.

Työryhmämietintö 1992: Vanhojen metsien suojelu valtion mailla Etelä-Suomessa.

Työryhmän mietintö 1992:70. Ympäristöministeriö. Helsinki. 61 s. + kartat.

Työryhmämietintö 1994: Vanhojen metsien suojeluohjelman täydennys Etelä-Suomessa.

Työryhmämietintö 1996: Vanhojen metsien suojelu Pohjois-Suomessa. – Vanhojen metsien suojelutyöryhmän osamietintö III. Suomen ympäristö 30:1-108.

Ympäristöministeriö 1984: Valtakunnallinen harjijensuojeluohjelma. – Ympäristön- ja luonnonsuojeluosaston julkaisu D:6. 9 s. + kartat ja 1 liite.

Ympäristöministeriö 1989: Valtakunnallinen lehtojensuojeluohjelma; kartat.

Ympäristöministeriö 1991: Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesta rantojen suojeluohjelmasta 20.12.1990. – Helsinki.

Ympäristöministeriön ympäristönsuojeluosaston sarja C/44/1989. 250 s. + liitteet.

Valtioneuvoston periaatepäätös maisema-alueista ja maisemanhoidon kehittämisestä 5.1.1995.

Valtioneuvoston päätös alueesta, jonka osalta korkein hallinto-oikeus on palauttanut valtioneuvoston 22.1.2004 tekemän päätöksen Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkoston Suomen ilmoituksesta uudelleen käsiteltäväksi. 23.11.2006.

Valtioneuvoston päätös alueista, joiden osalta korkein hallinto-oikeus on palauttanut valtioneuvoston päätöksen Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksesta uudelleen käsitel-

täväksi 22.1.2004.

Valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen hyväksymisestä 20.8.1998.

Valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen täydentämisestä 8.5.2002.

Valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisön Natura 2000-verkoston Suomen ehdotuksen täydentämisestä 2.6.2005.

Vanhon metsien suojelutyöryhmän osamietintö II. Työryhmän raportti 2/1994. Ympäristöministeriö. Helsinki.

Kirjallisuus:

Asanti, T., Gustafsson, E., Hongell, H., Hottola, P., Mikkola-Roos., Osara, M., Ylimannu, J. ja Yrjölä, R. 2003: Kosteikkojen linnuston suojeluarvo. Suomen ympäristö 596. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Airaksinen, O. & Karttunen, K. 2001: Natura 2000 –luontotyyppiopas. 2. korjattu painos. Ympäristöopas 46. Luonto ja luonnonvarat. Suomen ympäristökeskus.

Eurola, S. 1999: Kasvipeitteemme alueellisuus. Oulanka reports 22. Oulanka Biological Station. University of Oulu.

Eurola, S., Bendiksen, K. & Rönkä, A. 1992: Suokasviopas. Oulanka reports 11. Oulanka Biological Station. University of Oulu.

Eurola, S., Huttunen, A. & Kukko-oja, K. 1995: Suokasvillisuusopas. Oulanka reports 14. Oulanka Biological Station. University of Oulu.

Huttunen, A. 1995: Johdatus metsätyyppeihin: Kangas- ja lehtometsät. Oulun yliopisto. Kasvitieteen laitoksen monisteita. No. 65.

Huttunen, A. & Pahtamaa, T. 2002: Luontoselvitykset yleis- ja asemakaavoissa. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen moniste 24.

Hämet-Ahti, L., Suominen, J., Ulvinen, T. & Uotila, P. (toim.) 1998: Retkeilykasvio. Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo. Helsinki.

Ilmonen, J., Rytteri, T. & Alanen, A. 2001: Luontodirektiivin kasvit ja selkärangattomat eläimet. Suomen Natura 2000 –ehdotuksen luonnontieteellinen arviointi. Suomen ympäristö. Luonto ja luonnonvarat 510.

Imby, L. 2005: Suomen Linnut. Gummerus.

- Jännes, H. & Nikander, P.J. 2001 (suom.): Euroopan ja Välimeren alueen linnut. Otava.
- Koponen, T. 2000: Lehtisammalten määrittäminen. Neljäs uusittu painos. Helsingin yliopisto. Ekologian ja systematiikan laitos.
- Koponen, T., Karttunen, K. & Piippo, S. 1995: Suomen vesisammalkasvio. Bryobrothera. Vol. 3. Yliopistopaino. Helsinki.
- Koskimies, P. & Väisänen, R.A. 1988: Linnustonseurannan havainnointiohjeet. – Helsingin yliopiston eläinmuseo, 2. painos. Helsinki.
- Kuusipalo, J. 1996: Suomen metsätyypit. Kirjayhtymä.
- Laine, J. & Vasander, H. 1990: Suotyypit. Kirjayhtymä.
- Laine, J. & Vasander, H. 2005: Suotyypit ja niiden tunnistaminen. Kirja ja CD-ROM. Metsäkustannus Oy.
- Leivo M., Asanti, T., Koskimies, P., Lammi, E., Lampolahti, J., Mikkola-Roos, M. & Virrolainen, E. 2002: Suomen tärkeät lintualueet FINIBA. BirdLife Suomen julkaisuja (No 4.). Suomen graafiset palvelut. Kuopio.
- Lokki, J. & Palmgren J. 1990: Suomen ja Pohjolan linnut. WSOY.
- Lounamaa, N. Suomen kasvit - CD. Forssan kirjapaino Oy.
- Meriluoto, M. & Soininen, T. 1998: Metsäluonnon arvokkaat elinympäristöt. Metsälehti Kustannus. Tapio.
- Mossberg, B., Stenberg, L., Vuokko, S. & Väre, H. (suom.) 2005: Suuri Pohjolan kasvio. Tammi.
- Mäkinen, K., Palmu, J.P., Teeriaho, J., Rönty, H., Rauhaniemi, T., Jarva, J. 2007: Valtakunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat. Suomen ympäristö 14/2007. Ympäristöministeriö.
- Niemelä, T. 2005: Käävät – puiden sienet. Luonnontieteellinen keskusmuseo. Kasvimuseo.
- Pääkkönen, P. & Alanen, A. 2000: Luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohje. Suomen ympäristökeskus.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki.

Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.). 2008. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristö 8/2008. Osat 1 ja 2. 264 + 572 s.

Ryttäri, T. & Kettunen, T. (toim.) 1997: Uhanalaiset kasvimme. Suomen ympäristökeskus. Kirjayhtymä Oy. Helsinki.

Sierla, L., Lammi, E., Mannila, J. & Nironen, M. 2004: Direktiivilajien huomioon ottaminen suunnittelussa. Suomen ympäristö 742.

Söderman, T. 2003: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi –kaavoituksessa, YVA-menettelyssä ja Natura-arvioinnissa. Suomen ympäristökeskus. Ympäristöopas nro 109.

Toivonen, H. & Leivo, A. 1997: Kasvillisuuskartoituksessa käytettävä kasvillisuus- ja kasvupaikkaluokitus. Kokeiluversio. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A No 14.

Tuominen, S., Eeronheimo, H. & Toivonen, H. (toim.) 2001: Yleispiirteinen biotooppi- luokitus. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B No 57.

Turveteollisuusliitto 2002: Turvetuotannon ympäristövaikutusten arviointi –ohjeita turvetuotannon luonto- ja naapurisuhteiden vaikutusten arvioimiseksi. Pdf-verkkoversio.

Vuori, K.-M., Lyytikäinen, V., Ohtonen, A., Lahtinen, J. & Walgren, A. 2005: Pienvesien suojelu metsätaloudessa. Suomen ympäristö 727. Suomen ympäristökeskus.

Väisänen, R.A., Lammi, E., Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. – Otavan Kirjapaino.

Muuta lisätietoa:

Kalataloudellisesti ja luonnonsuojelullisesti arvokkaat pienvedet –selvitykset alueellisista ympäristökeskuksista.

BirdLife Suomen jäsenyhdistykset.

Sääksisäätiö: www.saaksisaatio.fi

Luonnontieteellinen keskusmuseo.

www.luomus.fi/kasviatlas

www.lintuatlas.fi

2. Turvetuotannon suunnittelussa ja vaikutusarvioinnissa merkille pantavia kasvilajeja

Seuraavaan ohjeelliseen luetteloon Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen luonnon-suojelupäällikkö Eero Kaakinen on koonnut lajeja, jotka voivat esiintyä myös mahdollisesti turvetuotantoon soveltuvilla paksuturpeisilla soilla ja suoymdistymien keskiosissa. Lajit ilmentävät esiintymisalueensa kasvillisuuden arvoa laajemminkin. Lähteikköjäkin voi suoymdistymien keskiosissa joskus esiintyä, joten luettelossa on myös joitakin lähdevaikutteisten alueiden lajeja. Valtaosin ohutturpeisten reunaosien lajit on jätetty luettelosta pois, mikä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö turvetuotannolla olisi vaikutusta suoymdistymien reunaosiin. Tuotannon lajistovaikutukset tulee joka tapauksessa arvioida suoymdistymän kokonaisuuden pohjalta. Lajin mahdollinen suojelustatus on merkitty.

putkilokasvit

röyhysara (*Carex appropinquata*) uhanalainen
 lettosara (*C. heleonastes*) uhanalainen
 velttosara (*C. laxa*)
 hirssisara (*C. panicea*)
 lettohernesara (*C. viridula* var. *bergrothii*) uhanalainen
 tikankontti (*Cyripedium calceolus*) koko maassa rauhoitettu, uhanalainen, luontodirektiivin liitteen II laji
 punakämmekkä (*Dactylorhiza incarnata*)
 veripunakämmekkä (*D. incarnata* ssp. *cruenta*) koko maassa rauhoitettu, uhanalainen
 kaitakämmekkä (*D. traunsteineri*) uhanalainen
 jouhiluikka (*Eleocharis quinqueflora*)
 suoneidonvaippa (*Epipactis palustris*) koko maassa rauhoitettu, erityisesti suojeltava
 lettovilla (*Eriophorum latifolium*)
 kirkiruoho (*Gymnadenia conopsea*)
 suovalkku (*Hammarbya paludosa*) koko maassa rauhoitettu
 sääskenvalkku (*Malaxis paludosa*) koko maassa rauhoitettu, erityisesti suojeltava
 ruskopiirtoheinä (*Rhynchospora fusca*)
 lettorikko (*Saxifraga hirculus*) koko maassa rauhoitettu, uhanalainen, luontodirektiivin liitteen II laji
 lettotähtimö (*Stellaria crassifolia*)

sammalet

huurresammalet (*Cratoneuron, Palustriella*)
 isohuurresammal (*Palustriella commutata*) uhanalainen
 lapinsirppisammal (*Hamatocaulis lapponicus*) erityisesti suojeltava, luontodirektiivin liitteen II laji
 kiiltosirppisammal (*H. vernicosus*) uhanalainen, luontodirektiivin liitteen II laji
 isonuijasammal (*Meesia longiseta*) erityisesti suojeltava, luontodirektiivin liitteen II laji
 rannikkorahkasammal (*Sphagnum affine*) uhanalainen
 nummirahkasammal (*S. molle*) uhanalainen

3. Esimerkkejä lajeista ja luontotyypeistä, joita voi esiintyä turvetuotantoon suunnitellulla suoalueella

Suojelustatus ja säädös	Merkitys (suojelustatus)	Esimerkkejä luontodirektiivissä ja /tai luonnonsuojelulaissa mainituista lajeista ja luontotyypeistä, joita voi esiintyä turvetuotantoon suunnitellulla suoalueella. HUOM! Lajilistat eivät ole kattavia!
Suojellut luontotyypit (luku 4) LSL 29§	Luontotyypin sellainen muuttaminen, että ominaispiirteet vaarantuvat, on kielletty.	mm. - tervaleppäkorvet - avointa maisemaa hallitsevat suuret yksittäiset puut ja puuryhmät
Luontodirektiivin tiukkaa suojelua vaativat lajit (luku 5.1) Eläinlajit: Luontodir. 12 artikla, liite IV (a) LSL 39 § LSL 49§ Kasvilajit: Luontodir. 13 artikla, liite IV (b) LSL 42 § LSL 49 §	Jäsenvaltioiden on toteutettava tarpeelliset toimenpiteet ko. lajien suojelemiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa meillä lajien rauhoittamista sekä eläinlajien osalta erillistä säännöstä ja sijoittamista LsA:n liitteeseen 5. Liitteen IV (a) eläinlajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Suomessa on poikkeama tiukasta suojelusta sudelle poronhoitoalueella ja euroopamajavalle.	Luontodir. liite IV(a), LSA liite 5 (luettelo ei ole kattava): - saukko - viitasammakko - vuollejokisimpukka - isolampisukeltaja - jätisukeltaja - viherukonkorento - kirjojokikorento - lummelampikorento - sirolampikorento - täplälampikorento - kirjoapurikko - kirjoverkkoperhonen Luontodir. liite IV (b) - tikankontti - lettorikko
Erityisesti suojeltavat lajit (luku 5.2) LSL 47§	Esiintymispaikan hävittäminen ja heikentäminen kielletty, kun alueellinen ympäristökeskus on tehnyt rajauspäätöksen.	mm. - maakotka - muuttohaukka - jokihelmisimpukka - suoneidonvaippa - sääskenvalkku - lapinsirppisammal - isonuijasammal

<p>Rauhoitetut eläinlajit (luku 5.3)</p> <p>LSL 39 §</p>	<p>Rauhoitetun eläimen tahallinen tappaminen tai pyydystäminen on kiellettyä. Rauhoitetun eläimen pesien, munien ja yksilön muiden kehitysasteiden kerääminen, siirtäminen toiseen paikkaan tai muu tahallinen vahingoittaminen on kiellettyä. Rauhoitetun eläimen tahallinen häiritseminen, erityisesti lisääntymisaikana, tärkeillä muuton aikaisilla levähdysalueilla tai muutoin niiden elämänkierron kannalta tärkeillä paikoilla on kiellettyä.</p> <p>Suuren petolinnun pesäpuu, jossa oleva pesä on säännöllisesti käytössä ja selvästi nähtävissä, on rauhoitettu.</p>	<p>Rauhoitettuja ovat Suomessa luonnonvaraisina esiintyvät nisäkkäät ja linnut lukuun ottamatta metsästyslain 5 pykälässä tarkoitettuja riistaeläimiä ja rauhoittamattomia eläimiä.</p> <p>Muut koko maassa rauhoitetut eläinlajit: LSA liite 2</p> <p>Suuret petolinnut:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sääksi - maakotka - merikotka
<p>Rauhoitetut kasvilajit (luku 5.3)</p> <p>LSL 42 §</p>	<p>Rauhoitetun kasvin tai sen osan poimiminen, kerääminen, irtileikkaaminen, juurineen ottaminen tai hävittäminen on kielletty. Koskee soveltuvien osin myös kasvin siemeniä.</p>	<p>Koko maassa rauhoitettuja kasvilajeja, LSA liite 3(a), mm.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tikankontti - veripunakämmekkä - suoneidonvaippa - suovalkku - sääskenvalkku - lettorikko - kiiltosirppisammal - isonuijasammal <p>Oulun läänin eteläpuolella rauhoitettuja kasvilajeja, LSA liite 3(b), mm.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kaitakämmekkä - kirkiruoho - punakämmekkä <p>Oulun ja Lapin lääneissä rauhoitetut kasvilajit, LSA liite 3(c)</p>

<p>Uhanalaiset lajit (luku 5.4)</p> <p>LSL 46§</p>	<p>Lajin luontainen säilyminen Suomessa vaarantunut; oltava selvillä esiintykö hankealueella.</p>	<p>mm.</p> <ul style="list-style-type: none"> - röyhysara - lettosara - lettohernesara - tikankontti - veripunakämmekä - kaitakämmekä - suoneidonvaippa -sääskenvalkku -lettorikko - huurresammalet - lapinsirppisammal - kiiltosirppisammal - isonuijasammal - rannikkorahkasammal - nummirahkasammal
<p>Silmälläpidettävät ja alueellisesti uhanalaiset lajit (luku 5.5)</p>	<p>Lajien tarkkailu aiheellista kannankehityksen tai koon perusteella; oltava selvillä esiintykö hankealueella.</p>	<p>Tiedot alueellisesta ympäristökeskuksesta</p>
<p>Suomen vastuulajit (luku 5.6)</p>	<p>Lajien säilyttämisellä Suomella merkittävä vastuu; oltava selvillä esiintykö hankealueella.</p>	<p>Ks. Rassi (2001): Suomen lajin uhanalaisuus.</p>

4. Esimerkki luontoselvityksen kasvillisuuskuviointista

